

Νικόλαος Κόϊος

Αμαρτία και Ασθένεια: Μία ορθόδοξη οπτική

[1]

Αμαρτία και Ασθένεια: Μία ορθόδοξη οπτική

Ένα από τα πιο όμορφα σύγχρονα δείγματα της εκκλησιαστικής μας παιδαγωγικής αναφέρει: *«Για το ευαίσθητο αυτό θέμα δεν μπορεί να μιλήσει κανείς ξερά, και να μην συμπάσχει...¹»*. Και αν κάποιος θεωρεί ότι δεν συμπάσχει στην ασθένεια όντας ο ίδιος υγιής, κανείς, όταν διαθέτει έστω και ελάχιστα σπέρματα χριστιανικής αυτογνωσίας, δεν μπορεί να αξιώσει ότι δεν συμπάσχει στην αμαρτία.

Υποβόσκει ένας μεγάλος κίνδυνος και φόβος για εκείνον που θα προσπαθήσει να δει την σχέση αμαρτίας και ασθένειας από την θεολογική του σκοπιά: να κλείσει το φλέγον αυτό θέμα σε σκληρά στερεότυπα που συχνά - πυκνά ακούγονται ακόμη και από άμβωνος και να εμφανισθούν η θεολογία και η εκκλησία αυστηρές, έως και αφιλάνθρωπες στις δύο έσχατες και διαλυτικές για το ανθρώπινο πρόσωπο καταστάσεις: την αμαρτία και την ασθένεια. Εκεί ακριβώς όπου ο πληγωμένος άνθρωπος, ο αμαρτωλός και ο ασθενής έχουν την εκκλησία, τον ιερέα, τον θεολόγο, τον κάθε χριστιανό περισσότερο ανάγκη.

Χρειάζεται λοιπόν αυθεντικό πνευματικό βίωμα και μεγάλη διάκριση για να μπορέσει κάποιος να προσεγγίσει αυτό το σφιχταγκαλιασμένο ζεύγος: την αμαρτία και την ασθένεια με την αλήθεια της Πίστεως και της Θεολογίας, χωρίς να παραβλάψει το κέντρο της Πίστεως και της Θεολογίας που είναι η αγάπη και η φιλανθρωπία. Για εμάς όσους

στερούμαστε της αμεσότητας αυτού του βιώματος, η ασφαλέστερη οδός, σύμφωνα με τον Άγιο Γρηγόριο Παλαμά είναι να προστρέξουμε στην Αγιοπνευματική πείρα των Αγίων Πατέρων και των διακριτικών Γερόντων, με αφετηρία πάντοτε την ασφάλεια των βιβλικών μας κειμένων, τα οποία κατά τον Γέροντα Σωφρόνιο του Έσσεξ, μας διαφυλάττουν από αδέξιους ερασιτεχνισμούς.

Θα προσπαθήσουμε να θέσουμε λοιπόν το ζήτημα αυτό στο κάδρο της βιβλικής διήγησης με μικρές ιστορικές αναδρομές και στη συνέχεια να αναδείξουμε κάποιες πτυχές του οι οποίες πιστεύουμε ότι έχουν ιδιαίτερη σημασία όχι μόνο εξαιτίας της θεολογικής τους βαρύτητας, αλλά περισσότερο αναφορικά με την ποιμαντική τους πρόσληψη.

¹ Αδελφή Μαγδαληνή, *Συνομιλίες με τα παιδιά*, Ι.Μ. Τιμίου Προδρόμου, Έσσεξ Αγγίας 2007, σ. 346.

Η ασθένεια και ο πόνος θέτουν ένα βασικό πρόβλημα στους ανθρώπους όλων των εποχών, κυρίως ένα πρόβλημα νοήματος. Ο αρχαίος άνθρωπος ήθελε όχι μόνον να θεραπεύσει τον πόνο και την ασθένεια, αλλά να τον εξηγήσει. Ίσως στα πολύ παλιά χρόνια, όπου τα μέσα θεραπείας ήταν λίγα και αναποτελεσματικά πολλές φορές, ο άνθρωπος αναγκάστηκε περισσότερο να αναζητήσει την μεταφυσική ερμηνεία του πόνου και της ασθένειας και λιγότερο την βιολογική αιτία. Στην αρχαία Ανατολή, την πιο μακρινή αλλά και την εγγύς ο κόσμος έβλεπε την αρρώστια σαν μάλιστα που προκαλούσαν τα πνεύματα ή οι θεοί εξαιτίας μίας λατρευτικής παράλειψης ή μίας υβριστικής, με την αρχαιοελληνική έννοια του όρου πράξης. Τα πνεύματα ή οι θεοί εξοργίζονταν, έστελναν ως απόρροια της οργής τους την ασθένεια και οι άνθρωποι προσπαθούσαν να την αποδιώξουν με εξορκισμούς, ικεσίες και θυσίες². Δεν είναι τυχαίο ότι στα περισσότερα από τα αρχαία θρησκευόμενα τον ρόλο του ιατρού τον είχε ο ιερέας ή ο σαμάνος ως μεσάζων μεταξύ υλικού και πνευματικού κόσμου.

Τα πράγματα πολύ από την στιγμή που οι αρχαίοι Έλληνες μέσα από την συστηματική παρατήρηση θεμελίωσαν και εξέλιξαν την ιατρική σε θετική επιστήμη και τέχνη. Την συνέχεια της ιστορίας από τον Ιπποκράτη στον χριστιανό Γαληνό και ως τις μέρες μας την γνωρίζουμε οι περισσότεροι. Εκείνο που αξίζει ίσως να τονίσουμε στο σημείο αυτό είναι ότι η ιατρική όχι μόνον γεννήθηκε, αλλά και άνθισε για πολλούς αιώνες στον ελληνικό πολιτισμό. Σύμφωνα με τις πηγές οι Έλληνες ιατροί υπερείχαν κατά πολύ των Ρωμαίων. Οι Βυζαντινοί πάντοτε είχαν εξαιρετικούς ιατρούς. Στην περίοδο της Τουρκοκρατίας η ελληνική διασπορά ανέδειξε σπουδαία ιατρικά αναστήματα. Ακόμη και ο μαρτυρικός πρώτος κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας είχε σπουδάσει γιατρός. Ακόμη και στις μέρες μας

οι Έλληνες διαπρέπουν στην ιατρική τόσο εντός όσο και εκτός συνόρων. Όλοι γνωρίζουμε ότι αυτή τη στιγμή που μιλάμε, στις προηγμένες χώρες της Ευρωπαϊκής Ενώσεως οι Έλληνες είναι οι πιο περιζήτητοι ιατροί. Εάν ξεπεράσουμε τους αστικούς μύθους της επαγγελματικής καταξίωσης, πίσω από αυτήν την γενική διαπίστωση ίσως κρύβεται μία αλήθεια, ίσως βρίσκει έναν ακόμη τρόπο έκφρασης η παράδοσή μας που θέλει τον άνθρωπο θεραπευμένο από τα τραύματά του και υγιή. Κλείνουμε εδώ αυτήν την παρένθεση την οποία παραθέσαμε ως τροφή για σκέψη και προβληματισμό στην συζήτηση που θα ακολουθήσει.

Ερχόμαστε τώρα στον τρόπο με τον οποίο η Αγία Γραφή θεωρεί το φαινόμενο της ασθένειας. Η Βιβλική αποκάλυψη συνεχίζει την αρχαία

² Λεξικό Βιβλικής Θεολογίας, Άρτος Ζωής, Αθήνα 1980, σ.150

Ανατολική και Μεσοποτάμια παράδοση που πιο πάνω αναφέραμε. Στρέφει σχεδόν αποκλειστικά την προσοχή της στην θρησκευτική σημασία της αρρώστιας και της θεραπείας, στο πλαίσιο του θεϊκού σχεδίου της σωτηρίας. Στην αρρώστια εξάλλου εκδηλώνεται η εξουσία του Θανάτου πάνω στον άνθρωπο (Α Κορ. 11,28-32).

Στην Παλαιά Διαθήκη η υγεία και εν γένει η ζωή σε όλες τις εκφάνσεις της προϋποθέτουν την ζωτική δύναμη. Σπάνια αναζητούνται φυσικές αιτίες των ασθενειών, οι δε ιατρικές παρατηρήσεις είναι εξαιρετικά περιορισμένες. Τα πάντα εξαρτώνται από τον Θεό και η ασθένεια δεν αποτελεί εξαίρεση. Έτσι είναι πλείστες οι αναφορές, όπου ο Θεός επιτρέπει τις ασθένειες, τις οποίες συνήθως επιφέρει η παρουσία μεσαζόντων πνευματικών δυνάμεων όπως ο ολοθρευτής άγγελος ή ο διάβολος στην περίπτωση του Ιώβ.

Η σύνδεση αμαρτίας και ασθένειας υπάρχει ενδελεχώς, σχεδόν αυτόματα μέσα στην βιβλική διήγηση. Η ασθένεια δεν βρίσκεται μέσα στην πρόθεση της δημιουργικής δυνάμεως μέσα στην οποία ο Θεός δημιουργεί τον κόσμο και τον άνθρωπο. Εμφανίζεται ως συνέπεια της αμαρτίας. Συνάμα αποτελεί δε ένα από τα σημεία της οργής του Θεού που θα πλήξουν τον αμαρτωλό άνθρωπο, τον αμαρτωλό Ισραήλ, αλλά και τον αμαρτωλό κόσμο. Υπάρχει όμως και παιδαγωγικό περιεχόμενο στην εμπειρία της ασθένειας έχει ως στόχο να οξύνει στον άνθρωπο την συνείδηση της αμαρτίας. Είναι πολύ χαρακτηριστικό στους Ψαλμούς ότι το αίτημα για θεραπεία συνοδεύεται πάντα από την ομολογία των αμαρτημάτων ενώπιον του Θεού: «ουκ έστιν ίασις εν τη σαρκί μου...Ότι αι ανομίες μου υπερήραν την κεφαλήν μου... ότι επί σοι Κύριε ήλπισα (Ψαλμ. ΛΖ) Υπάρχει και ασθένεια η οποία πλήττει συλλογικά τον λαό του Θεού χωρίς πάντοτε να

είναι ένοχοι οι αποδέκτες της. Εδώ τίθεται το μέγα και δυσεπίλυτο ζήτημα της θεοδικίας: Unde mllum? Διατί το κακόν;! Ποιος φταίει; Κρατήστε σας παρακαλώ πολύ αυτόν τον προβληματισμό για αργότερα. Το αδιέξοδο που δημιουργεί στη σημερινή λογοκρατούμενη εποχή είναι πιο μεγάλο από εκείνο στα χρόνια του αρχαίου Ισραήλ. Και η ποιμαντική του διαχείριση μία εξίσου μεγάλη πρόκληση.

Μία άλλη περίπτωση έχουμε όταν ασθενούν και υποφέρουν ανενόχως οι δίκαιοι, όπως ο Ιώβ ή ο Τωβίας. Στις περιπτώσεις εκείνες την απάντηση δίνει η ίδια η Γραφή: σκοπός είναι να φανεί η πιστότητα του δικαίου και να δοξασθεί το όνομα του Θεού : Είη το όνομα Κυρίου ευλογημένον³.

3

[4]

Υπάρχει επίσης και η προφητική – εσχατολογική θα μπορούσαμε να πούμε εκδοχή της ασθένειας. Ο Δούλος του Γιαχβέ στον Ησαΐα βαστάζει τας ασθενείας του λαού του Θεού και ωδινάται με σκοπό την εξιλέωση των αμαρτιών του λαού αυτού (Ησ. 53,4).

Πρέπει να πούμε ότι στην ΠΔ δεν απαγορεύεται πουθενά η προσφυγή στην ιατρική τέχνη για την θεραπεία της ασθένειας. Αντιθέτως στην Σοφία Σειράχ ο ιατρός αναδεικνύεται σε τιμώμενο πρόσωπο όχι μόνον προς τας χρείαις αυτού, αλλά και ως ιδιότητα η οποία προνοείται από τον ίδιον τον Θεό (και γαρ αυτόν έκτισεν Κύριος). Ωστόσο σαφώς προτιμάται η αναφορά και εκζήτηση της θεραπείας από τον Θεό, ο οποίος αναγνωρίζεται ως κύριος της ζωής. Ο άνθρωπος ομολογεί με ταπείνωση τα σφάλματα, διεκτραγωδεί την αθλιότητα στην οποία έχει περιπέσει από την ασθένεια και αναμένει από τον Θεό την χάρη και το έλεος. Έτσι η θεραπεία αποτελεί σημείο της παρουσίας του Θεού.

Η ασθένεια παρά τον παιδαγωγικό της χαρακτήρα δεν παύει ποτέ να θεωρείται αντικειμενικά ως κάτι κακό και η πλήρης εξάλειψή της γίνεται αντιληπτή μόνον μέσα από ένα εσχατολογικό πρίσμα. Στο τέλος του χρόνου, όταν ο Θεός θα ανακαινίσει τον κόσμο, θα εκλείψει το αίτιο και η συνέπεια, η αμαρτία και η ασθένεια.

Οι Ιουδαίοι των χρόνων της Καινής Διαθήκης ζούνε εν πολλοίς μέσα στην κατάσταση που περιγράψαμε. Η περίπτωση του παραλυτικού της προβατικής κολυμβήθρας και η ερώτηση των μαθητών για τον τυφλό : «Κύριε τίς ήμαρτεν...» επιβεβαιώνουν ότι το τρίπτυχο αμαρτία – ασθένεια – θεία παρέμβαση επιβεβαιώνει κατά το μάλλον και ήττον την εκτίμηση αυτή.

Η παρουσία του Χριστού όμως δείχνει μία στροφή προς μία άλλη πρακτική αλλά και προοπτική. Ο Χριστός ανταποκρίνεται άμεσα στους ασθενείς. Τους σπλαχνίζεται και τους θεραπεύει απελευθερώνοντάς τους από τα δεσμά της ασθενείας. Είναι σημαντικό να παρατηρήσουμε ότι υπάρχουν περιπτώσεις όπου η ασθένεια αφορά την παθολογία του σώματος, ασθένειες της ψυχής, όπως ο δαιμονισμός και ασθένειες όπου συνδυάζονται και τα δύο, όπως η περίπτωση της συγκύπτουσας. Η σύνδεση αμαρτίας και ασθενείας φαίνεται να υπάρχει και στις περιπτώσεις των ιάσεων του Χριστού και να καταδεικνύεται και από τον ίδιο. Εδώ όμως έχουμε ένα άλλο δεδομένο, το οποίο δεν μπορούμε να το προσπεράσουμε. Ο Χριστός πρώτα θεραπεύει και μετά εντέλλεται το «μηκέτι αμάρτανε!». Αυτό που πρώτιστα θέλει να δει είναι η πίστη, η εμπιστοσύνη σε Αυτόν και όχι η μεταμέλεια. Την μετάνοια, ως στροφή

[5]

από την ζωή της αμαρτίας προς την όντως ζωή την ζητά αφού ο ίδιος έχει δώσει την χάρη και την δωρεά του. Την θέλει ως το αποτέλεσμα της μετοχής στην αγάπη του. Ως κατάσταση εμπνευσμένη και όχι ως μία επιβολή της ανάγκης. Ο άρρωστος για τον Χριστό ήδη έχει υποστεί πολύ ταλαιπωρία. Δεν θέλει να του προσθέσει κι άλλη. Θέλει να τον απαλλάξει, να του δώσει φτερά, να του γεμίσει την ψυχή ελπίδα και φόρα ώστε η μετάνοια να είναι προϊόν ελευθερίας.

Σε περιπτώσεις όπως της Χαναναίας, ή του πατέρα με τον δαιμονιζόμενο νέο ο Χριστός φαίνεται να δυσκολεύει τα πράγματα όχι τόσο για τον ίδιο τον ασθενή, αλλά προκειμένου να δώσει μαθήματα σε όσους παρίστανται και ιδιαίτερα στον κύκλο των μαθητών του. Πρέπει να σταθούμε και σε κάτι άλλο, εξ ίσου σημαντικό. Η βιβλική διήγηση δείχνει ότι ο Χριστός αρέσκεται στο να θεραπεύει νοσούντας όταν του το ζητούν τρίτοι προς αυτούς. Όταν δηλαδή το αίτημα της θεραπείας προσφέρεται από τον πλησίον, ιδιαίτερα μέσα σε κλίμα ταπεινούς ευγενείας, όπως η περίπτωση του εκατοντάρχου. Πολύ δε περισσότερο όταν ο πλησίον προέρχεται από διαφορετική κοινωνική τάξη, έθνος φυλή κλπ. Εκχωρεί δηλαδή ο Χριστός μέρος της θεραπευτικής του δυνάμεως στον άνθρωπο, όταν αυτός καθίσταται μιμητής του Χριστού εκφράζοντας την διπλή εντολή της αγάπης, διά της ταπεινώσεως προς τον Θεό και διά της ευσπλαχνίας προς τον πλησίον.

Βέβαια με όλα αυτά δεν σημαίνει ότι η ασθένεια εξαλείφεται με την έλευση του Χριστού στον κόσμο, παρά το γεγονός ότι ο ίδιος ο Χριστός σημαίνει την παρουσία του Θεού στο δικό του πρόσωπο με την αναγγελία της θεραπείας των ασθενούντων. Εκτός από το μηκέτι αμάρτανε, ο Χριστός προφητικά προειδοποιεί με το «ίνα μη χείρον τι σοι γένηται». Η

προειδοποίηση αυτή δεν έχει μόνον προσωπικό χαρακτήρα προς τον συγκεκριμένο ασθενή, αλλά αποτελεί και μία προφητική διεκτραγώδηση των δεινών που θα συνοδεύσουν το μέλλον της ανθρωπότητας. Το μυστήριο της Θείας Οικονομίας είναι πια συντελεσμένο ιστορικό γεγονός διά της Σαρκώσεως, του Σταυρού και της Αναστάσεως. Το ημέτερον φύραμα έχει προσληφθεί θεραπευτικά και ενοποιητικά από την θεία φύση και έχει καθίσει εκ δεξιών του Πατρός. Ωστόσο όλο το οικοδόμημα της Σωτηρίας δεν μπορεί να αναιρέσει το παντοδύναμο δεδομένο της ανθρώπινης ελευθερίας, το οποίο αμεταμέλητα δίδεται με την εναπόθεση του κατ' εικόνα στον κάθε άνθρωπο. Έτσι, παρά την Θεία Ευεργεσία και την προειδοποίηση του Θεού τόσο μέσα στον Παράδεισο όσο και εν Χριστώ στο Ευαγγέλιο, ο άνθρωπος στρέφεται ξανά προς την αμαρτία και προκαλεί στον εαυτό του το «χείρον». Το «χείρον» εν προκειμένω δεν

[6]

είναι μόνον ο κίνδυνος να νοσήσει κανείς πάλι χειρότερα από πριν. Είναι η σκλήρυνση της καρδιάς όταν ο άνθρωπος λησμονεί, ή ακόμη χειρότερα, περιφρονεί την θεία δωρεά. Όταν η θεραπεία από την ασθένεια και την αμαρτία δεν τον οδηγεί στην δοξολογική χαρά και στην ασφάλεια της μετάνοιας. Τότε φίλνυς και εγωκεντρικά μεταβάλλει ο άνθρωπος της θεραπείας από αφορμή σωτηρίας σε ευκαιρία αμαρτίας.

Εδώ φανερώνεται μία ιδιαίτερα αξιοπρόσεκτη πτυχή της θεραπευτικής διαδικασίας. Η θεραπεία για να είναι πλήρης χρειάζεται και την ανθρώπινη αποδοχή και συνέργεια. Ο Θεός θεραπεύει ως παντοδύναμος, αλλά όχι ως εξουσιαστής. Αναμένει την ανταπόκριση της ανθρώπινης ελευθερίας στην δωρεά του, ώστε εκτός από την ασθένεια του σώματος να θεραπεύσει και την βούληση. Να καταστήσει τον άνθρωπο ικανό να τον ποθεί και να τον αγαπά ελεύθερα. Να είναι μόνιμα στραμμένος ο κατ' εικόνα κτισθείς προς το Αρχέτυπο.

Ο Χριστός λοιπόν, στην βιβλική διήγηση, είναι φανερό ότι ως βασική ασθένεια της ανθρώπινης φύσης θεωρεί την αμαρτία. Για τον λόγο αυτό πολλές φορές ξεκινά την θεραπεία του δίδοντας την άφεση των αμαρτιών. Γνωρίζοντας ως δημιουργός καλύτερα από τον καθένα τους όρους της φύσεώς μας, κατανοεί ότι ο άνθρωπος δύσκολα παιδαγωγείται είτε μέσα από τον φόβο της ασθένειας είτε με την ευεργεσία της θεραπείας. Ως δραστική και τελική θεραπεία του κέντρου της ασθένειας, της αμαρτίας, προσφέρει τον σταυρικό Του θάνατο. Εκεί η ασθένεια και εν γένει ο ανθρώπινος πόνος λαμβάνουν ένα άλλο περιεχόμενο. Ο Χριστός αναγγέλει ότι «όταν υψωθώ πάντας ελκύσω προς εμαυτόν». Η έλξη αυτή σηματοδοτεί μια ποιοτικά διαφορετική προοπτική της ανθρώπινης ύπαρξης που αντιστρέφει τα πράγματα σε μεγάλο βαθμό. Εκπληρώνεται η

προφητεία του Ησαΐα και ο Χριστός κάνει για τον άνθρωπο, αυτό που δεν μπορεί να κάνει ο τελευταίος για τον εαυτό του και το οποίο με τόσο τραγική γλώσσα περιγράφει με παραγωγική απόγνωση το Απόστολος Παύλος στην Προς Ρωμαίους επιστολή: «Ταλαίπωρος εγώ ο άνθρωπος, τίς με ρύσεται εκ του Σώματος του Θανάτου τούτου». Η αμαρτία νικάται εφ' άπαξ και με τον Σταυρό και ο Θάνατος με την Ανάσταση.

Όλο αυτό τελικά για τον άνθρωπο είναι ένα μυστήριο ακατανόητο στην ουσία του, αλλά μεθεκτό μέσα από την ζωή της Εκκλησίας. Η μυστηριακή αλλαγή του ανθρώπου διά του βαπτίσματος, του χρίσματος, της Θείας Ευχαριστίας και του ιερού ευχελαίου δίνει την δυνατότητα να θεωρήσει την ασθένεια ως συμμετοχή στον Σταυρό που οδηγεί στην Ανάσταση. Όχι πια μόνον ως παιδαγωγικό μέσο, αλλά ως μία κατάσταση χάριτος που

[7]

οδηγεί στην θέωση. Έτσι η ασθένεια θεωρείται μέσα από την προοπτική της οικονομίας της σωτηρίας.

Ακόμη και αν θεωρήσουμε ότι έστω ατελώς σκιαγραφήσαμε την σχέση αμαρτίας και ασθένειας μέσα από ένα θεολογικό πρίσμα έως εδώ παραμένουν φλέγοντα ερωτηματικά για εμάς τους ίδιους, αλλά και για εκείνους που αναπόφευκτα θα τα απευθύνουν σε εμάς:

1. Πώς βιώνεται η σχέση ασθένειας και αμαρτίας πρακτικά από τον καθέναν μας;
2. Πώς μπορούμε να κωδικοποιήσουμε, να εξηγήσουμε και να προσλάβουμε αυτό το δίδυμο στους άλλους ανθρώπους, τους κοντινούς και τους μακρινούς. Ή ακόμη σε δύσκολες περιπτώσεις όπως η βαρεία ασθένεια νέων ανθρώπων, ο αιφνίδιος θάνατος αγαπημένων προσώπων και άλλα πολλά;
3. Με ποιόν τρόπο μπορούμε να μιλήσουμε για όλα αυτά στους άλλους; Είναι σε θέση όλοι να ακούσουν και να προσλάβουν τα ίδια;

Δεν υπάρχει ίσως πιο κατάλληλο πρίσμα διερεύνησης των ερωτημάτων αυτών από την ασκητική γραμματεία της νηπτικής μας παραδόσεως. Η νηπτική παράδοση μέσα από την ανατομία της προσωπικότητας του ανθρώπου μπορεί και διεισδύει στο μυστήριο της ψυχοσωματικής του οντότητας μέσα σε πνεύμα φιλόανθρωπης διακρίσεως και με στόχο τον αγιασμό και την καθολική του θεραπεία. Υπάρχουν πολλές αναφορές στα κείμενα των αρχαίων ασκητικών πατέρων. Προτίμησα ωστόσο να με συνδράμουν στην προσπάθειά μου αυτή οι γραφές των πιο σύγχρονων σε εμάς Αγίων και διακριτικών Γερόντων, όπως του Αγίου Παΐσιου, του Γέροντος Σωφρόνιου του Έσσηζ και του Γέροντος Αμβλαχίου του

Γεροντος Ζωφρονιου του Εσσης και του Γεροντος Αιμιλιανου του Σιμωνοπετρίτου.

Ο συγχρωτισμός με τους φοιτητές, σχεδόν δέκα χρόνια τώρα, στην Ανώτατη Εκκλησιαστική Ακαδημία Θεσσαλονίκης έδειξε ότι σε ευαίσθητα ζητήματα που άπτονται της προσωπικότητας και εξαρτώνται άμεσα με τον τρόπο ζωής που επιβάλλει η σύγχρονη εποχή μας με τις ιδιαιτερότητές της, ο λόγος των διακριτικών Γερόντων που αντιμετώπισαν την δική μας γενιά προσλαμβάνεται πιο εύκολα. Ας μην ξεχνούμε ότι οι Γέροντες αυτοί ακόμη και όταν απευθύνονται σε μοναχούς και όχι σε λαϊκούς γνωρίζουν πολύ καλά ότι πρόκειται για πρόσωπα τα οποία γεννήθηκαν και μεγάλωσαν σε αυτήν την εποχή της λογοκρατίας, της αμφισβήτησης των πάντων, του καταναλωτισμού σε όλα τα επίπεδα, της μηχανοποίησης ακόμη και του ανθρωπίνου σώματος και της αναζήτησης

[8]

της ευκολίας. Όπως έλεγε ο τότε σχολάρχης μας στην Αθωνιάδα, Άγιος Ροδοστόλου χαρακτηριστικά: «Στο Άγιον Όρος σημειώνονται ληξιαρχικές πράξεις μόνον θανάτου και όχι γεννήσεων». Θέλοντας να πει ότι όλοι φέρουμε έν τινι μέτρο την εμπειρία, τα προβλήματα και τις αμαρτίες του κόσμου.

Λέγει ο Γέρων Αιμιλιανός ερμηνεύοντας τον Αββά Ησαΐα: *«Ο άνθρωπος επειδή είναι χουρ, πάσχει από αρρώστιες σωματικές, ψυχικές, πνευματικές. Το σώμα μας είναι ευόλισθο σε κάθε αμαρτία, επιρρεπές σε κάθε αρρώστια και η ψυχή μας ομοίως. Μας θίγει κάποιος; Ευθύς αμέσως μας καταλαμβάνει εγωισμός. Μας πικραίνει; Στενοχωρούμεθα. Τί είναι όλα αυτά; Αρρώστιες είναι. Η ζήλια δεν είναι αρρώστια της ψυχής; Η κενοδοξία δεν είναι αρρώστια; Η αντίδρασις δεν είναι αρρώστια; Όλα τα πάθη μας αρρώστιες είναι. Ο άνθρωπος γενικώς είναι ένας άρρωστος. Γι' αυτό και ο Χριστός ονομάζεται ιατρός των ψυχών και των σωμάτων.*

Άρρωσταίνομε, διότι αμαρτάνομε εκόντες άκοντες. Για τον λόγο αυτό, Ο Αββάς Ησαΐας λέγει: Μη φοβάσαι ποτέ την αρρώστια. Μη φοβάσαι ότι θα αρρωστήσης. Μη σε νοιάζει εάν είσαι άρρωστος. Δεν υπάρχει μεγαλύτερη ευεργασία του Θεού από την αρρώστια. Ο άνθρωπος ο οποίος ασθενεί, είναι κάτω από την σκέπη, κάτω από την αγάπη, κάτω από την ευλογία, κάτω από την περίθαλψη του Θεού, είναι μέσα στην αγκαλιά του Θεού.

Ο άρρωστος μπορεί να γίνη απόστολος του Θεού, σκεύος εκλογής, ενώ ο υγιής, κατά κανονα είναι σκληρός, ανάλγητος, ανελεήμων, δεν μπορεί να πλατύνη την καρδιά του. Γι' αυτό και οι ασθενείς άνθρωποι συνήθως είναι γλυκοί, στοργικοί, δείχνουν συμπάθεια προς τους άλλους, έχουν δυνατότητα να παρακαλέσουν τον Θεόν.

Μη φοβάσαι λοιπόν τις αρρώστιες...Όποιος φοβάται την σωματική ασθένεια δεν μπορεί να φθάσει στο κατά φύσιν του Χριστού, παραμένει στο παρά φύσιν.

Αν όμως κάποιος αγαπά τον Θεόν και είναι και δειλός; Αν είσαι δειλός...τότε πέσε στα γόνατα, ταπεινώσου, προσκύνησε τον Θεόν και πές του: Θεέ μου φοβάμαι μήπως αρρωστήσω ή φοβάμαι που αρρώστησα και χύσε δάκρυα. Κάνε ό,τι μπορείς, για να σε ληθηθή ο Θεός. Είναι ο μόνος που μπορεί να σε αναπαύση.

Η δειλία είναι απόρροια της θεοποιήσεως του εαυτού μας, της επιθυμίας μας να επιμηκύνουμε την ζωή μας, και η ζωή μας να είναι πλατυσμός, να μην

πονάμε, να μην στενοχωρούμεθα, να μην βρεθούμε στην δύσκολη θέση να μας περιποιηθούν οι άλλοι⁴.»

Για τους Πατέρες η αγωνία για την υγεία ενώ είναι κάτι κατανοητό και έως ενός σημείου συγγνωστό, τελικά είναι κάτι το σαρκικό το οποίο απομακρύνει τον άνθρωπο από τον τελικό σκοπό του, που είναι ο αγιασμός. Την δειλία μπροστά στον θάνατο και την υπερβολική σημασία για την σωματική υγεία, πράγματα τα οποία φαίνονται υπερτροφικά στην εποχή μας, χρησιμοποιεί και ο πονηρός διάβολος προκειμένου να αποπροσανατολίσει το άνθρωπο και να σκοτίσει τον νού του. Για τον λόγο αυτό οι άγιοι θεωρούν το ενδιαφέρον για την υγεία τους ως κάτι το ταπεινωτικό και ανάξιο της κλήσης του Χριστού⁵.

Για τον Γέροντα Αιμιλιανό υφίσταται μία αντινομία στην πνευματική ζωή. Ο Θεός δείχνει ότι αρέσκεται πολύ στις ασθένειες. Παράξενο όμως! Ενώ έπλασε τον άνθρωπο υγιέστατο, ευθύν όπως θα έλεγε και ο Μέγας Βασίλειος, ενώ θέλει την χαρά και την ειρήνη του, του δίνει την ασθένεια. Γιατί; Διότι, όταν ο άνθρωπος την ασπασθή, όταν την αγαπήσει, όταν βγάλει από την ασθένειά του θετικά συμπεράσματα, όταν εξ αιτίας της παραδίδεται στον Θεόν, τότε η ασθένεια γίνεται το γρηγορότερο μέσο για την κατάκτηση της απαθείας και της σωτηρίας... Η ασθένεια είναι το ωραιότερο δώρο του Θεού προς τον άνθρωπο. Ο άνθρωπος που δεν μπορεί να καυχηθεί για τις ασθένειές του όπως ο Απόστολος Παύλος και να χαμογελάει σε αυτές δεν μπορεί να προχωρήσει στην πνευματική ζωή⁶. Στο σημείο αυτό συμφωνεί και με τον Άγιο Παΐσιο, ο οποίος θεωρούσε ότι η ολιγόχρονη ασθένεια τον ωφέλησε πνευματικά περισσότερο από την πολυετή επίπονη άσκηση.

1α πιο πολλά νοσηματα μας συμψαινουν εξαιτιας των αμαρτιων. Οχι ως θεϊκή τιμωρία, αλλά ως απαραίτητη παιδαγωγία...Και όσο πιο βαρειά είναι η αρρώστια, τόσο πιο κοντά μας είναι ο Θεός, ακόμη και αν αυτή προέρχεται από τις αμαρτίες μας. Ο Δαβίδ όταν αρρώσταινε έμενε νηστικός και έβαζε σποδόν στο κεφάλι του, όχι για να εξιλεωθεί μπροστά στον Θεό, αλλά για να αποκαταστήσει σχέσεις μαζί του. Αυτό σημαίνει ότι μέσα στην ασθένεια, η οποία μπορεί να είχε ως αιτία την αμαρτία διατηρούσε την αίσθηση της αγάπης του Θεού⁷.

⁴ Αρχιμ. Αιμιλιανού Σιμωνοπετρίτου, Λόγοι Ασκητικοί: Ερμηνεία στον Αββάς Ησαΐα, Ίνδικτος 2005, σ. 437 – 438.

⁵ Αγ. Νείλος 172-174

⁶ Αγ. Νείλος 225:

⁷ Αγαλλιασώμεθα των Κυρίω σ. 184

Αυτή η αίσθηση της αγάπης του Θεού είναι και το βασικό στοιχείο και το μέσο για να μπορέσουμε να περάσουμε τόσο στους εαυτούς μας όσο και στους άλλους, έστω και αφετηριακά, το νόημα της ασθένειας ως παιδαγωγίας. Διαφορετικά ο Θεός φαίνεται αδυσώπητος και σκληρός. Όσο αίσθηση και να έχει κάποιος της αμαρτωλότητάς του, δύσκολα οδηγείται στην μετάνοια, ακόμη και μέσα από δοκιμασίες. Η γνώση των αμαρτιών μας πολλές φορές μας καθιστά σκληρότερους. Η αίσθηση της αγιότητας, της αγάπης και της δόξης του Θεού είναι αυτή που ανάβει στον άνθρωπο την φλόγα της μετάνοιας⁸. Την αίσθηση αυτή την δωρίζει απ' ευθείας το Άγιο Πνεύμα. Αλλά την λαμβάνουμε και μέσα από την παρουσία των αγιασμένων ανθρώπων δίπλα μας ή μεταλαμβάνοντας την αγάπη και την στήριξη των αδελφών μας. Τότε σύμφωνα με τον Άγιο Παΐσιο η ψυχή συγκινείται και φιλοτιμείται και έρχεται σε επίγνωση.

Είναι σημαντικό να πούμε ότι όλη αυτήν την παιδαγωγία που περιληπτικά παραθέτουμε οι Γέροντες και οι Πατέρες δεν την απευθύνουν σε ανθρώπους που νοσούν, αλλά σε υγιείς. Συγκεκριμένα ο Γέρον Αιμιλιανός απηύθυνε τις διδαχές του αυτές στις αδελφότητες της Σιμωνόπετρας και της Ορμύλιας στα πρώτα τους χρόνια, όταν οι μοναχοί και οι μοναχές ήταν οι περισσότεροι νέοι και υγιείς. Στόχος του είναι να παιδαγωγήσει τα πνευματικά του τέκνα με τρόπο που να είναι έτοιμα να αντιμετωπίσουν τον πειρασμό της ασθένειας. Αυτό ισχύει τόσο για τους μοναχούς, όσο και για τους λαϊκούς. Πρόκειται για προληπτική ποιμαντική στην οποία ο πνευματικός πατέρας έχει την άνεση, δικαιούται θα μπορούσαμε να πούμε, να βάζει τον πήχυ των πνευματικών απαιτήσεων ψηλά. Στον στρατό υπάρχει το αξίωμα: «δύσκολα στην εκπαίδευση, εύκολα στην μάχη.» Ο Γέρον Σωφρόνιος διδάσκει ότι ο χριστιανός πάνω από όλα οφείλει να είναι

ασκητής. Αυτό σημαίνει ότι όσο πιο ασκημένος είναι, τόσο πιο προετοιμασμένος θα είναι την στιγμή της δοκιμασίας ή του πειρασμού.

Και τί γίνεται όταν έρχεται η στιγμή αυτή της δοκιμασίας; Όταν η ασθένεια έλθει και μάλιστα με την μορφή της οδυνηρής ή και θανατηφόρου νόσου; Στο επίπεδο της προσωπικής αντιμετώπισης, όταν η δοκιμασία φορά τον ίδιο μας τον εαυτό, την απάντηση θα πρέπει μάλλον να την αναζητήσουμε στους βίους των Αγίων και στο προσωπικό τους παράδειγμα. Το πράγμα αλλάζει εντελώς όταν πρόκειται για τον «άλλον», τον «πλησίον». Εκεί στην διδασκαλία και στον βίο των Πατέρων και των Γερόντων βλέπουμε να κυριαρχούν η ευσπλαχνία και η διάκριση.

⁸ Αγαλλιασώμεθα των Κυρίω σ. 228

Ευσπλαχνία σημαίνει ότι όταν αρρωστήσεις εσύ ο ίδιος με τον εαυτό σου μπορείς να είσαι όσο σκληρός και αυστηρός θέλεις. Όχι όμως με τον αδελφό σου. Στον αδελφό σου προσφέρεις ανακούφιση με κάθε μέσο που μπορείς. Του συγχωρείς και την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Εκφράζεις το ειλικρινές ενδιαφέρον σου για την υγεία του. Φροντίζεις για τις όποιες ανάγκες του. Προσεύχεσαι να γίνει καλά. Συμμετέχεις στην αγωνία του με αρχοντιά.

Διάκριση είναι ο τρόπος με τον οποίον θα του μιλήσεις για τον Θεό στην ασθένειά του. Περισσότερο θα τον ακούσεις. Το κήρυγμα και η θεολογία που ξέρεις, αυτήν που πιο πάνω περιγράψαμε, θα υπάρχουν στον νου και την καρδιά σου, αλλά δεν θα φεύγουν εύκολα από το στόμα σου. Στο πρόσωπό σου πρέπει ο άλλος να βιώνει τον Χριστό και όχι να ακούει εύκολα κηρύγματα για τον Χριστό. Πρώτα θα προσφέρεις την αγάπη με την ευσπλαχνία και την συμπαράσταση και μετά τον λόγο. Πολλές φορές η αγάπη καθιστά περιττό τον λόγο γιατί γίνεται λόγος από μόνη της.

Είναι πολύ χαρακτηριστικό το παράδειγμα από τον Βίο του Αγίου Παΐσιου. Όλοι γνωρίζουμε την καρτερία και την ανδρεία έως σκληρότητας προς τον εαυτό του την οποία επέδειξε στο τελευταίο στάδιο της ασθένειάς του. Όταν όμως ασθένησε ο συμμοναστής του π. Αθανάσιος Σταυρονικητιανός μετέβη στην Αθήνα και κάθισε δίπλα του για ένα μήνα παριστάμενος παραμυθητικά, προσευχόμενος θερμά, στηρίζοντάς τον μέχρι την τελευταία στιγμή και μαζί του και άλλους ασθενείς που είχαν ανάγκη. Έχοντας ο Άγιος την απαραίτητη διάκριση για την περίπτωση, προτρέπει τους γιατρούς να εξηγήσουν στον ασθενή την σοβαρότητα της καταστάσεως και όταν εκείνος πέφτει σε θλίψη εκείνος του συμπαρίσταται και με το παράδειγμα και τον λόγο του τον μεταβάλλει από μελλοθάνατο

σε κήρυκα της αληθινής ζωής, παρά το γεγονός ότι ο π. Αθανάσιος μετά από λίγο καιρό πεθαίνει⁹.

Τα πράγματα είναι πιο δύσκολα όταν έχουμε να αντιμετωπίσουμε περιπτώσεις με νέους ή παιδιά σε ανίατη ασθένεια και τους γονείς τους. Η ασθένεια ενός παιδιού δοκιμάζει την πίστη και την αντοχή όλων, ιδιαίτερα των γονέων. Πολλές φορές τα άρρωστα παιδιά εκπλήσσουν με την πίστη, την σοφία και την ωριμότητά τους η οποία αποδεικνύεται μεγαλύτερη από την ηλικία τους. Όπως γράφει η αδελφή Μαγδαληνή του Έσσεξ, γίνονται οι δάσκαλοι που κρατούν ζωντανή την εμπιστοσύνη στον Θεό, ακόμη κι όταν οι καρδιές ματώνουν.

⁹ Βίος Γέροντος Παΐσιου, σ. 218 κε

Θα παραθέσουμε, πριν κλείσουμε την παρουσίασή μας αυτή μια περίπτωση ενός κοριτσιού 9 ετών το οποίο υπέφερε από καρκίνο:

«Η μητέρα ήταν απελπισμένη και ολιγόπιστη και μπροστά στο παιδί θρηνούσε συνεχώς για την έλλειψη αγάπης που τους έδειχνε ο Θεός. Σκέφτηκα ότι όφειλα να παρουσιάσω στο κορίτσι μια πιο θετική προσέγγιση και την πήρα για ένα περίπατο στον κήπο. Ενώ περπατούσαμε, παρατηρούσαμε τα πουλιά και συζητούσαμε. Ένα μέρος της συζήτησης ήταν κάπως έτσι:

Α.Μ.: Ξέρεις ότι οι πονοκέφαλοί σου δεν σημαίνουν πως ο Θεός δεν σε αγαπά. Ξέρει πώς είναι να πονάς, γιατί πόνεσε κι ο Ίδιος πάνω στο σταυρό. Είσαι ιδιαίτερη φίλη του Ιησού Χριστού. Αγαπά όλους, αλλά τους γενναίους τους αφήνει να έχουν πονοκεφάλους κι έτσι μοιράζονται τον πόνο Του στο σταυρό.

Το κορίτσι έγνεψε σοβαρά και είδα ότι όλα αυτά τα γνώριζε και δεν χρειαζόταν εμένα να της τα πω. Επί πλέον είχε τη φρόνηση να προσθέσει: Όμως, αδελφή, σας παρακαλώ να μη μιλήσετε γι' αυτό στη μαμά, γιατί δεν της αρέσει. Νομίζει πως πρέπει να ζήσω.»

Μερικές πολύ σύντομες ποιμαντικές παρατηρήσεις:

1. Το προβληματικό πρόσωπο εν προκειμένω ήταν η μητέρα. Αλλά βλέπουμε ότι η Αδελφή Μαγδαληνή δεν της λέει τίποτε. Αυτό όχι από περιφρόνηση, αλλά επειδή είχε την διάκριση να καταλάβει ότι εκείνη δεν ήταν σε θέση να ακούσει.
2. Επικεντρώνει το ενδιαφέρον της στο άρρωστο κορίτσι, αναζητά και βρίσκει κατάλληλο τρόπο και του μιλάει θετικά για την δοκιμασία της

ασθένειας αποκαθιστώντας μαζί της πνευματική επικοινωνία.

3. Κατανοεί ότι το μικρό κορίτσι είχε πνευματική ωριμότητα και αντίληψη της κατάστασέως της και κάνει η ίδια την παιδαγωγική και ποιμαντική αυτοκριτική της όταν γράφει ότι τελικά δεν χρειαζόταν να της μιλήσει.